

TÜRKİYE’DE VE OECD ÜLKELERİNDE EĞİTİM HARCAMALARI¹ **EDUCATION EXPENDITURES IN TURKEY AND OECD COUNTRIES**

İ. Bakır ARABACI

Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi

bakirarabaci@hotmail.com

ÖZ

Eğitimin birey ve toplum üzerindeki etkileri eğitim harcamalarını önemli kılmaktadır. OECD ülkelerinde eğitim harcamalarının hemen hemen tamamını kamu harcamaları oluştururken, Türkiye’de kamu harcamalarının yeterli olmaması, özel harcamaların oranını artırmaktadır. Türkiye’de eğitim kurumlarına yapılan kamusal harcamaların Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH)’ya Oranı OECD ülkeleri ortalamasının hemen hemen yarısına eşittir. Öğrenci başına yapılan eğitim harcaması açısından Türkiye, OECD ülkeleri arasında son sırada yer almaktadır. Aynı durum okullulaşma oranlarında da görülmektedir. Eğitimden yararlanmakta olan nüfusun büyüklüğü, eğitim sektörü içerisinde çalışan personel sayısının fazlalığı, bölgelerarası eşitsizlikler, Gayri Safi Milli Hasıla oranı gibi birçok etken, Türkiye’de eğitime yeterli kaynak ayrılması ve dağılımında sorunlarla karşılaşılmasına neden olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim Harcamaları, kamu eğitim harcamaları, Türkiye, OECD ülkeleri,

ABSTRACT

The effects of education on individuals and the society make educational expenses/costs important. In OECD countries public expenditures constitute nearly all of the educational expenses but in Turkey lack of public expenditures increase the private expenses. The ratio of MONE’s budget in GDP in Turkey is nearly the half of the provided budget in OECD countries. Turkey is in the last rank among the OECD countries in the educational expense per student. The same situation is seen in the schooling rate. Many factors such as the largeness of the population utilizing from education, abundance of the staff working in educational sector, regional inequality and the rate of national income cause many problems in allocating and distributing the resources.

Key Words: Education Expenditures, Public Educations Expenditure, Turkey, OECD Countries

¹ Bu çalışma, 01-02 Mayıs 2010 tarihleri arasında Antalya’da düzenlenen 5. Eğitim Yönetimi Kongresinde “Türkiye’de Eğitimin Finansmanı ve OECD Ülkeleri ile Karşılaştırılması” adlı bildirden uyarlanarak hazırlanmıştır.

Bireylerin yetenek ve becerilerini geliştirerek, onların bilgi ve beceri edinmelerini ve sosyalleşmelerini sağlayan bir süreç olan eğitim, kalkınma ile yakından ilişkilidir. Kalkınmanın sağlanması için gerekli olan insan gücünün yetiştirilmesi, geliştirmesi ve bireylerin üretici hale getirilmesi eğitim aracılığı ile gerçekleştirilebildiğinden, eğitim gün geçtikçe ekonominin temel yatırımı haline gelmektedir (Gedikoğlu, 2005). Eğitimin, kalkınmanın sağlanmasının yanında, toplumsal gelirin adaletli bir şekilde dağılımında, istihdam oranının geliştirilmesinde, toplumsal değişimin sağlanmasında, teknolojinin gelişimi ve kullanımında ve yaşam kalitesinin artırılmasında da katkıları bulunmaktadır (Taş ve Yenilmez, 2008).

Kalkınmanın gerçekleşmesinde yüksek nitelikli insan sermayesinin önemi büyüktür. Birey ya da toplumun sahip olduğu bilgi, beceri, yetenekler, sağlık durumu, bunların toplumsal ilişkilere yansımaları ve eğitim düzeyi gibi kavramların tümünü ifade etmek için kullanılan insan sermayesi, hızla değişen ve küreselleşen dünyanın en önemli üretim faktörü haline gelmiştir. İnsan sermayesini arttırmak, emek gücünün kalitesini yükseltmek ve yeni iş alanlarına istihdam sağlamak ancak nitelikli bir eğitimle mümkündür.

İnsan sermayesine yapılan yatırımlar, eğitimde harcanan zamanı fırsat maliyeti olarak tanımlanmaktadır. Gelişmiş insan sermayesi verimliliği hem dolaylı ve hem de dolaysız olarak arttırarak ekonomik büyümeye önemli katkılarda bulunur. Eğitim, insan sermayesi üzerine de bir yatırım olduğundan, diğer yatırım türlerinden farklıdır. Eğitim, bireyin olgunlaşmasını ve toplumsallaşmasını sağlar. Sosyal açıdan bakıldığında, kamu harcamaları bir ülkede gelir dağılımını düzenleme ve sosyal hizmetlerin sunumunu sağlama gibi fonksiyonlara sahiptir (Arslan,2004). Eğitim, bireyin kendisine ve başkalarına sağladığı refah ve toplumsal sermaye birikimi üzerindeki dolaylı etkileri (mutluluk, sağlık, estetik, ilişkilerde güven ve istikrar, örgütlenme becerisi, doğayı koruma, siyasal bağımsızlık, doğurganlık ve suç oranının azaltılması vb.) bireyin ve toplumun refahında oldukça önemli rol oynar (Baş,2001). Eğitimin birey ve toplum üzerindeki etkisi, kamu harcamaları içerisinde en önemli bölümü oluşturmasına neden olmaktadır.

Kamu Harcaması Olarak Eğitim

Devlet kamu hizmetlerini karşılamak adına kamu harcaması yapmaktadır. Devleti kamu harcaması yapmaya zorunlu kılan mal ve hizmetler üç ayrı başlık altında toplanabilir. Bunlar, 1. Toplumsal (Kolektif) Mal ve Hizmetler, 2. Yarı Toplumsal (Kolektif) Mal ve Hizmetler, 3. Özel Mal ve Hizmetlerdir (Karabaş,2005).

Belirli mallar ve hizmetler, devlet tarafından üretilen, faydası bölünemeyen, pazarlanamayan, bireylerin birbirlerine rakip olmadığı ve faydalanma açısından kolektiflik içeren ve üretiminde bizzat devletin yer aldığı, kamu kesiminin ürettiği mallara “kamusal mallar” adı verilmektedir (Akdoğan,

1989; Devrim, 2002; Karaarslan, 2005). Ulusal güvenlik, adalet gibi hizmetler bu kapsamda düşünülebilir.

Bir mala ait faydanın bir kısmının hizmetten yararlanan kişiye ait olduğu mallara “yarı kamusal mal” denilmektedir. Yarı kamusal mallar fiyatlandırılabilir ve piyasa tarafından üretilebilir. Ancak malın toplum açısından önemi, faydası, yeterince üretilmemesi durumunda ortaya çıkacak maliyetlerin önemi eğitim ve sağlık sektöründe piyasanın yanında hatta temel finansör olarak devletin finansman sağlamasını ve harcama yapmasını zorunlu kılmaktadır. Yarı kamusal mallar devletin asli hizmet alanı olmakla beraber bir kısmını, mesela sağlıkta özel hastaneler ve poliklinikler gibi veya eğitimde özel okullar örneğinde olduğu gibi kendisinin gücünün yetmediği noktada tek merkezden hizmet verilmesi yerine yarı-rekabete açık bir sektörde bu hizmetleri halkın almasına imkân tanıyan mallardır (http://tr.wikipedia.org/wiki/Yar%C4%B1kamusal_mal). “Özel mal ve hizmet”lerin faydaları bireysel niteliktedir. Piyasa konulu olan ve pazarlanabilir özelliğe sahip olan bu mallardan faydalanmak için bir bedel ödemek gerekmektedir. Devlet tarafından, hizmetten yararlananlardan bedelinin alındığı çok çeşitli hizmetler mevcuttur. Karayolları, demiryolu, havayolu, elektrik, su, telefon ve haberleşme gibi çok sayıda mal hizmetler, bunlara örnek olarak gösterilebilir. Birey ve toplum için giderek önem kazanan eğitim, bireysel ve toplumsal faydası nedeniyle, kamu katkısı gerektirmekte ve yarı kamusal mal olarak değerlendirilmektedir. Çünkü bu hizmetin yerine getirilmemesi halinde toplumsal maliyetler artmaktadır. Eğitimin finansmanında, kamu fonları yanında, öğrenci harçları, sınav ve kayıt harçları ile kitap ve diğer malzemeler için yapılan özel eğitim harcamaları, özel fon gibi kullanılmaktadır. Devlet yarı kamusal malların üretimine özel sektöre izin vermiş olsa bile üretim faaliyetleri, mal ve hizmet miktarı ve kalitesinin belirlenmesi veya denetimlerinde müdahalelerini sürdürmekte hatta fiyat tespitlerini bizzat yapabilmektedir. Devletin kısmen veya tamamen müdahaleci olma nedeni, bu malların üretim veya tüketimlerinden kaynaklanan dışsallık etkisidir (Pehlivan,2002).

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, eğitim için ihtiyaç duyulan büyük kaynaklar devlet tarafından sağlanmak zorundadır. Eğitim ve gelir seviyesinin düşük olduğu gelişmekte olan ülkelerde eğitim hizmetleri ücretsiz olarak sunulabilmektedir. Ücret alınmaması veya bedelin marjinal maliyetin altında tutulması halinde finansman vergilerle sağlanmaktadır. Eğitim hizmetleri için yapılan harcamaların gelirin yeniden dağılımında bir araç olması, iktisadi büyüme, kalkınma ve ekonomik istikrarın sağlanmasında fonksiyon üstlenmesi nedeniyle **yatırım harcaması olarak da nitelendirilebilir**. Ancak eğitim harcamaları, sağladığı kısa süreli faydalar nedeniyle de tüketim harcaması olarak ta nitelendirilmektedir. Bu nedenle, eğitim hizmetlerinin uzun yıllar kamu sektöründe mi, yoksa özel sektör tarafından mı üretilmesi gerektiği tartışma konusu olmuştur. Bu ayrımın belirlenmesinde kullanılan ölçütler “özel ve sosyal getiri oranlarıdır.” Özel getiri oranı; yaratılan faydaları ve maliyetleri bireysel yönden belirlemek, sosyal getiri oranı ise, elde edilen toplumsal fayda ile toplumsal maliyetleri karşılaştırmak için kullanılmaktadır (Psacharopoulos;1985).

Eğitim faaliyetleri sonucunda yaratılan faydalardan, bireysel yararların yanında toplumsal yararlar da sağlanmaktadır. Bireyleri hizmetin yararından mahrum bırakmak mümkün olmamakla beraber, bu hizmetin etkin olarak yerine getirilmemesi halinde de toplumsal maliyetler artmaktadır (Karaaslan, 2005). Örgütlerde işgücü verimliliğinin artırılmasında, eğitimin rolü büyük olmaktadır. Değişen ekonominin ihtiyaçlarına daha uygun nitelikli işgücünün, yaratıcı düşünce ve ileri tekniklerin gelişmesine katkıda bulunarak sosyal uyum, ekonomik büyümenin sürmesi ve değişim, için önemli temelleri de hazırlar (Wykstra, 1971). Türkmen'e (2002) göre, eğitimin dokuz net çıktısı; gelir artışı, daha iyi birey ve toplum sağlığı, düşük doğurganlık oranı, demokratikleşme, toplumsal düzende istikrar, yoksulluk ve işsizliğin azaltılması, artan çevre bilinci, suç oranlarında düşme, toplumsal suçlarda ve mülkiyet suçlarında düşme olarak sıralanmaktadır. Belirtilen özellikleri nedeniyle, gelişmiş ülkeler kamu harcamaları içerisinde eğitim harcamalarına en büyük payı ayırmaktadırlar.

ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) raporunda 2000 ile 2005 yılları arasında Türkiye'de gelir dağılımındaki eşitsizliğin arttığı, 2005 yılında gelir eşitsizliği açısından Türkiye, diğer OECD ülkelerine kıyasla 30 ülke içerisinde Meksika'dan sonra en eşitsiz gelir dağılımına sahip ülke konumunda olduğu belirtilmektedir (OECD, 2008).

Türkiye'de ve OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamaları

Gelişmiş ülke olma yolunda olan Türkiye'de kamu harcamaları içerisinde en büyük pay eğitim harcamalarına verilmektedir. Ancak eğitimden yararlanmakta olan nüfusun büyüklüğü, eğitim sektörü içerisinde çalışan personel sayısının fazlalığı, bölgelerarası eşitsizlikler, Gayri Safi Milli Hasıla oranı gibi birçok etken, yeterli kaynak ayrılması ve dağılımında sorunlarla karşılaşılmasına neden olmaktadır. GSYH (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla) ile konsolide/merkezi yönetim bütçesinin Millî Eğitim Bakanlığı bütçesine oranları Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. MEB bütçesinin GSYH ve konsolide bütçeye oranları (1997-2010 yılları arası)

Yıl Year	Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesinin				
	GSYH (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla) ⁽¹⁾ GDP (Gross Domestic Product) ⁽¹⁾ (TL)	Konsolide Bütçe ⁽³⁾ Consolidated Budget ⁽³⁾ (TL)	MEB Bütçesi ⁽³⁾ Budget of MONE ⁽³⁾ (TL)	GSYH (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla) oranı Ratio of MONE's budget in GDP (%)	Konsolide Bütçeye oranı Ratio of MONE's budget in Consolidated Budget (%)
1997	29 393 262 000	6 361 685 500	510 063 600	1,74	8,02
1998	70 203 147 000	14 789 475 000	1 243 108 000	1,77	8,41
1999	104 595 916 000	27 266 600 000	2 131 808 500	2,04	7,82
2000	166 658 021 000	46 827 436 000	3 350 330 000	2,01	7,15
2001	240 224 083 000	48 519 490 000	4 046 305 625	1,68	8,34
2002	350 476 089 000	98 131 000 000	7 460 991 000	2,13	7,60
2003	454 780 659 000	147 230 170 000	10 179 997 000	2,24	6,91
2004	559 033 026 000	150 658 129 000	12 854 642 000	2,30	8,53
2005	648 931 712 000	156 088 874 910	14 882 259 500	2,29	9,53
Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesinin					
Yıl Year	GSYH (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla) ⁽¹⁾ GDP (Gross Domestic Product) ⁽¹⁾ (TL)	Merkezi Yönetim Bütçesi ⁽³⁾⁽⁴⁾ Central Government Budget ⁽³⁾⁽⁴⁾ (TL)	MEB Bütçesi ⁽³⁾ Budget of MONE ⁽³⁾ (TL)	GSYH (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla) oranı Ratio of MONE's budget in GDP (%)	Merkezi Yönetim Bütçeye oranı Ratio of MONE's budget in Central Government Budget (%)
	2006	758 391 000 000	174 958 100 699	16 568 145 500	2,18
2007	856 387 000 000	204 988 545 572	21 355 634 000	2,49	10,42
2008	950 144 000 000	222 553 216 800	22 915 565 000	2,41	10,30
2009	946 678 000 000 ⁽²⁾	262 110 416 000	27 883 696 000	2,95	10,64
2010	1 028 802 000 000 ⁽²⁾	288 216 351 892	28 237 412 000	2,74	9,80

Kaynak: MEB Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, 2010

MEB bütçesinin GSYH'ya oranı 1998-1999 yıllarında % 1.70'li seviyelerden 2000'li yıllarda %2.30-2.40'lı seviyelere, 2009 yılında ise % 2.95 ile en üst seviyeye ulaşmış, 2010 yılında % 2.74'e düşmüştür. Bunda 2010 yılında Dünya'da yaşanan ekonomik krizin etkisinin olduğu söylenebilir. MEB bütçesinin konsolide bütçeye oranı, 1997 yılından 2007'ye kadar geçen 10 yıllık süreçte % 7-9 aralığında gerçekleşmiş, 2007-2009 yılları arasında %10,5 düzeyine yükselmiş ve 2010 yılında ise % 9.80'e düşmüştür. Son yıllarda MEB bütçesine kaynak aktarımında bir artışın olduğu görülmektedir. Ancak artan nüfus ve eğitim taleplerinin karşılanması göz önüne alındığında bu artışların yetersiz kalacağı aşikârdır. MEB bütçesinin yatırım harcamaları Tablo.2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. MEB bütçesinde yatırım harcamaları (1997-2010 yılları arası)

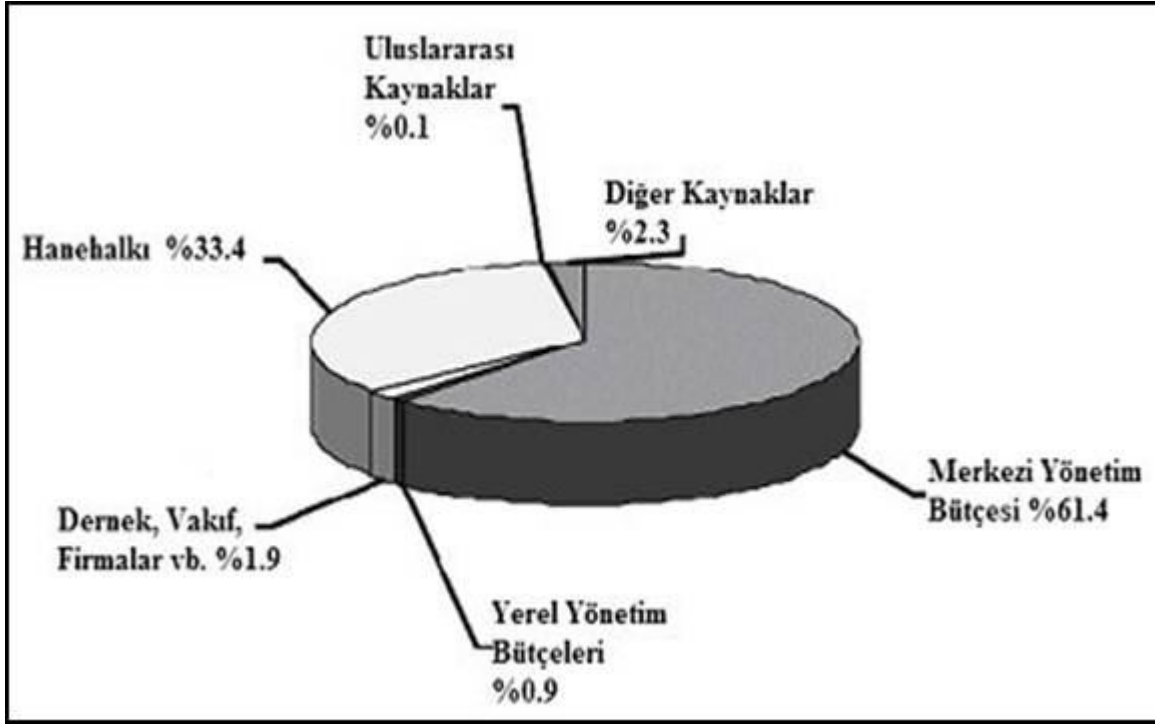
Yıl Year	MEB bütçesi ⁽¹⁾	MEB yatırım bütçesi	MEB bütçesinden yatırıma ayrılan pay
	Budget of MONE ⁽¹⁾	Investment budget of MONE	Proportion of investments in the budget of MONE
	(TL)	(TL)	(%)
1997	512 234 445	76 884 950	15,01
1998	1 243 108 000	373 262 000	30,03
1999	2 131 808 500	408 341 000	19,15
2000	3 350 330 000	666 782 000	19,90
2001	4 046 305 625	779 855 000	19,27
2002	7 460 991 000	1 281 690 000	17,18
2003	10 179 997 000	1 479 050 000	14,53
2004	12 854 642 000	1 244 150 000	9,68
2005	14 882 259 500	1 230 306 000	8,27
2006	16 568 145 500	1 241 498 000	7,49
2007 ⁽²⁾	21 355 634 000	1 490 000 000	6,98
2008 ⁽³⁾	22 915 565 000	1 296 704 000	5,66
2009 ⁽⁴⁾	27 446 778 095	⁽⁵⁾ 1 256 188 195	4,57
2010	28 237 412 000	⁽⁶⁾ 1 785 327 000	6,32

Kaynak: MEB Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, 2010

MEB bütçesinden yatırıma ayrılan pay gittikçe düşmektedir. 1997 yılında MEB bütçesinden yatırıma ayrılan pay %15,01 iken 2010 yılında % 6,32'ye düşmüştür. Bu durumda eğitim harcamalarının büyük çoğunluğunun cari ve transfer harcamalarına gittiğini göstermektedir. Bu durumda derslik, tesis, onarım, teçhizat v.s. gibi işlerin beklentilere uygun şekilde yapılmasında güçlüklerle karşılaşılabilir. Bu sorunların çözümlenmesi için MEB, % 100 vergi muafiyeti sağlama yoluyla özel katkıların artırılması için yeni kaynaklar bulma, vakıf kaynaklarından yararlanmaya yönelik gayretler içerisine girmiştir.

XV. Milli Eğitim Şurası'nda; Kamu eğitim bütçesinin, konsolide bütçe içindeki payı en az % 20, GSMH içindeki payı en az % 8 düzeyine yükseltilmelidir" önerisi yer almaktadır. Oysa 2010 yılı itibarı ile MEB bütçesinin konsolide bütçeye oranı % 9.80, GSYH oranı ise % 2.24'tür.

Bu açıdan bakıldığında eğitim harcamalarında özel finansmanın önemli olduğu görülmektedir. Şekil 1 Türkiye'de kaynaklar açısından eğitim harcamalarını göstermektedir.

Şekil 1. Türkiye’de kaynakları açısından eğitim harcamaları (2002 yılı)

Kaynak: Dünya Bankası, “Kamu Harcamaları İncelemesi (Public Expenditure Review)”, 21 Aralık 2006, Dünya Bankası Raporu No. 36764-TR, s. 104. (www.worldbank.org).

Şekil 1’de görüldüğü gibi Türkiye’de eğitim harcamalarında en büyük kaynak % 61.4 oranında merkezi bütçeye aittir. Ondan sonra hane halkı gelirleri %33.4 gelmektedir. Geri kalan %5,2’lik pay ise dernek, vakıf ve firmalar, uluslararası kaynaklar, yerel yönetim bütçeleri ve diğer kaynaklar tarafından karşılanmaktadır. Hane halkı harcamaları oldukça yüksek iken, diğer kaynakların oldukça düşük olması dikkat çekicidir. Milli Eğitim Vakfı gibi okul aile birlikleri de eğitim harcamaları yapmaktadırlar. Dolayısı ile konsolide bütçe dışında birçok kaynaktan eğitim harcaması yapılmakta, ancak bu harcamaların kayıt altına alınması ve analizinde sorunlar bulunmaktadır. Ülkelerin kalkınmasında eğitime ayrılan kaynakların miktarı kadar, okullulaşma oranları da önem taşımaktadır. Türkiye’de okullulaşma oranları tablolar halinde aşağıda verilmiştir.

1997-1998 öğretim yılı 2009-2010 öğretim yılı arasında ilköğretimde okullulaşmada 13 puanın üzerinde ciddi bir artışın olduğu görülmektedir. Bu olumlu gelişmede 8 yıllık zorunlu eğitim uygulaması önem taşımaktadır. Aynı dönem (1997-2010 yılları) içerisinde ortaöğretimde okullulaşma oranları Tablo.4’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Türkiye’de İlköğretim Kademesinde Okullaşma Oranları (1997-2010 Yılları Arası)

Yıllar	Erkek	Kız	Toplam
1997-1998	90,25	78,97	84,74
1998-1999	94,48	83,9	89,26
1999-2000	98,41	88,45	93,54
2000-2001	99,58	90,79	95,28
2001-2002	96,20	88,45	92,40
2002-2003	94,49	87,34	90,98
2003-2004	93,41	86,89	90,21
2004-2005	92,58	86,63	89,66
2005-2006	92,29	87,16	89,77
2006-2007	92,25	87,93	90,13
2007-2008	98,53	96,14	97,37
2008-2009	96,99	95,97	96,49
2009-2010	98,47	97,84	98,17

Kaynak: MEB, 2010, *Millî Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2009-2010*, s. 1.

Tablo 4. Ortaöğretimde net okullulaşma oranları

	Toplam	Erkek	Kız
1997/'98	37,87	41,39	34,16
1998/'99	38,87	42,34	35,22
1999/'00	40,38	44,05	36,52
2000/'01	43,95	48,49	39,18
2001/'02	48,11	53,01	42,97
2002/'03	50,57	55,72	45,16
2003/'04	53,37	58,01	48,5
2004/'05	54,87	59,05	50,51
2005/'06	56,63	61,13	51,95
2006/'07	56,51	60,71	52,16
2007/'08	58,56	61,17	55,81
2008/'09	58,52	60,63	56,3
2009/'10	64,95	67,55	62,21

Kaynak: MEB, 2010, *Millî Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2009-2010*, s. 1.

Tablo 4'e göre, 2009-2010 öğretim yılında ortaöğretim çağındaki çocukların yaklaşık yüzde 65'inin okullulaştığı, 1997-1998 öğretim yılından 2009-2010 öğretim yılına kadar geçen on yıllık sürede ortaöğretimde okullulaşma oranında yaklaşık 27 puan düzeyinde bir artış olduğu görülmektedir. Bu azımsanacak bir artış değildir. Ancak ortaöğretim seviyesinde kız ve erkek öğrencilerin okullulaşma oranlarında erkek öğrenciler lehinde 5.34 puan farklılık bulunmaktadır. Bu veriden hareketle, ortaöğretimde okullulaşmada cinsiyet temelli bir eşitsizliğin olduğu söylenebilir.

Türkiye ve OECD ülkelerinin 15-19 yaş arası okullulaşma oranlarına yönelik karşılaştırma Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Türkiye ve OECD ülkelerinde 15–19 yaşında gençlerin net okullulaşma oranları (2007 yılı)

Belçika	94	Danimarka	83
Polonya	93	Avustralya	82
Çek Cumhuriyeti	90	OECD ort.	82
İrlanda	90	İspanya	80
Hollanda	89	İtalya	80
Macaristan	89	ABD	80
Almanya	88	Yunanistan	80
Finlandiya	88	Avusturya	79
Norveç	87	Portekiz	77
İsveç	87	Yeni Zelanda	75
Kore	87	Lüksemburg	74
Fransa	86	İngiltere	71
Slovak Cum.	86	Meksika	50
İsviçre	84	Türkiye	47
İzlanda	84		

Kaynak: OECD, 2009, *Education at a Glance*, s. 301.

Tablo.5 incelendiğinde Türkiye’de 15-19 yaş grubunda gençler arasında net okullulaşma oranının OECD ülkeleri arasında en düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Bu oran, Belçika’daki 15-19 yaşlar arası okullulaşma oranının yarısına denk gelmektedir.

Türkiye ve OECD Ülkelerinde eğitim harcamalarının karşılaştırılması

2006 yılı verilerine göre OECD ülkelerinde kamu eğitim harcamalarının GSYH içindeki payı Tablo. 6’da gösterilmiştir.

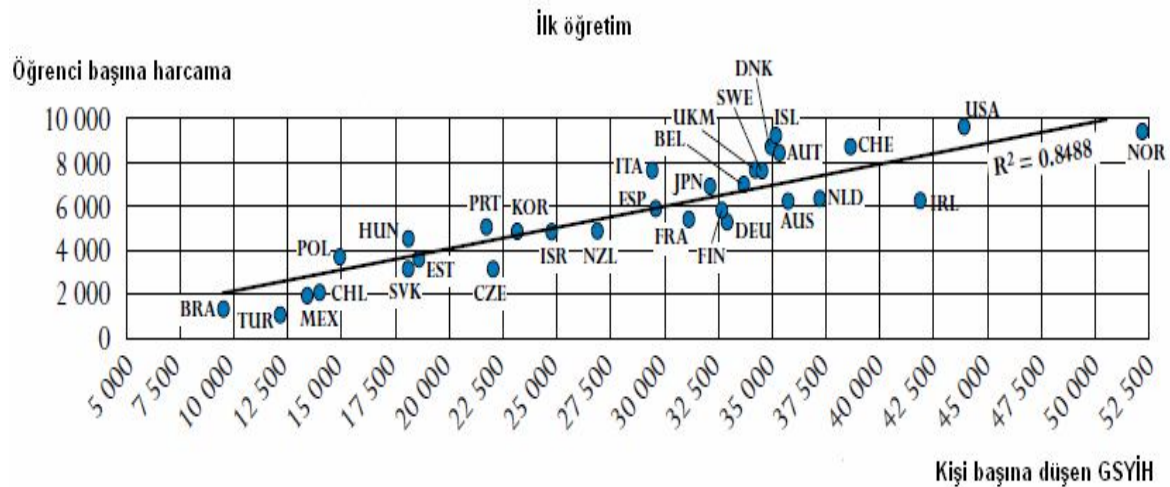
Tablo. 6’da, Türkiye’nin gerek ilk ve orta öğretim, gerekse tüm öğretim düzeylerinde GSYH’ya göre en düşük oranda kamu eğitim harcaması yapan OECD ülkesi olduğu görülmektedir. İlköğretimden yükseköğretime öğrenci başına yapılan yıllık kamusal harcama. 2009 yılı OECD verilerine göre eğitim kurumlarına (İlköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim) yapılan kamusal harcamaların GSYH’ ya oranı Türkiye’de %2,9 iken, OECD ortalaması %5,3’tür. Türkiye’de eğitim kurumlarına yapılan kamusal harcamalar, OECD ortalamasının hemen hemen yarısı kadardır.

Tablo 6. OECD ülkelerinde kamu eğitim harcamalarının GSYH içindeki payı (2006 Yılı)

	İlk ve orta öğretim	Tüm öğretim düzeyleri		İlk ve orta öğretim	Tüm öğretim düzeyleri
Danimarka	4,8	8,0	Polonya	3,8	5,3
İzlanda	5,2	7,6	Portekiz	3,7	5,3
İsveç	4,4	6,8	Kanada	3,3	5,1
Norveç	4,0	6,6	İrlanda	3,7	4,9
Finlandiya	3,9	6,1	Meksika	3,3	4,8
Yeni Zelanda	4,1	6,0	İtalya	3,4	4,7
Belçika	4,0	6,0	Avustralya	3,4	4,6
Fransa	3,8	5,6	Kore	3,4	4,5
İsviçre	3,7	5,5	Lüksemburg	3,4	..
İngiltere	4,0	5,5	Almanya	2,8	4,4
Hollanda	3,6	5,5	Çek Cumhur.	2,8	4,4
ABD	3,7	5,5	İspanya	2,8	4,3
Avusturya	3,6	5,4	Slovak Cumh.	2,4	3,8
Macaristan	3,4	5,4	Japonya	2,6	3,5
OECD ortalama	3,5	5,3	Türkiye	1,9	2,9

Kaynak: OECD, 2009, *Education at a Glance 2009*, s. 241.

Eğitim harcamalarının hesaplanmasında GSYH oranına ilişkin kıyaslamalar, öğrenci sayısı ve GSYH büyüklüğü ile ilgili düzenlemeleri içermemektedir. Bu nedenle, ülkelerin eğitime ayırdığı kaynakları kıyaslarken, eğitim çağındaki nüfusun toplam nüfusa oranı ile ilgili düzenlemelerin de yapılabilmesi için öğrenci başına yapılan harcamaların karşılaştırılması daha önemli ipuçları verebilmektedir. Şekil.2, 2009 yılı verilerine göre OECD ülkelerinde öğrenci başına düşen yıllık ilköğretim düzeyindeki harcamaları göstermektedir.

Şekil.2 OECD Ülkelerinde ilköğretim düzeyinde öğrenci başına yıllık harcamalar (2009 Yılı)

Kaynak: OECD, *Education at a Glance 2009*

Şekil.2’de OECD ülkeleri içerisinde Brezilya ve Türkiye’ nin ilköğretimde öğrenci başına yapılan harcamalar ve kişi başına düşen GSYH açısından en geri durumda olan ülkeler arasında olduğu, İskandinav ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri’nin öğrenci başına en yüksek harcama yapan ülkeler olduğunu göstermektedir.

2009 yılı OECD verilerine göre, Türkiye’de dolar bazında ilköğretimden yükseköğretime öğrenci başına yapılan yıllık kamusal harcama 1614 \$ iken, OECD ülkelerinde ilköğretimden yükseköğretime öğrenci başına yapılan yıllık kamusal harcamalar 7840 \$’dır. Tipik bir OECD ülkesinde eğitim alanında öğrenci başına yapılan harcama ilköğretim düzeyinde yılda ortalama 5450 Dolar, ortaöğretimde 6962 Dolar, yükseköğretimde 11 254 dolardır (OECD, 2009). Bu durum Türkiye ve OECD ülkeleri arasında eğitim harcamaları açısından her düzeyde Türkiye aleyhine bir durumun olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Eğitimin bireyin yeti ve yeteneklerini geliştirmesi, meslek sahibi edindirmesi, çevreye uyum sağlama becerisi kazandırması gibi kişisel davranışlara, bireyin sosyalleşmesini sağlama, yurttaşlık görevlerini yerine getirme, yaşadığı ülkenin değerlerini benimsetme gibi sosyal davranışlara etkisinin yanında iyi bir üretici ve tüketicisi olma, nitelikli beşeri sermaye geliştirerek ekonomik etkinliklere destek olma gibi çok fazla etkilerinin olduğu göz önüne alındığında hem birey ve hem de toplum açısından ne derecede önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle ülkeler, her bireyin eğitim fırsatlarından faydalanması için azami çaba göstermektedirler. Bu çabalar içerisinde hiç kuşkusuz eğitim harcamalarının miktarı ve adaletli bir şekilde dağılımı önem taşımaktadır.

OECD ülkeleri; bazı Latin Amerika ve bazı Doğu Avrupa ülkeleri hariç, Dünya’nın en gelişmiş ülkeleridir. Türkiye’nin vizyonunun çağdaş gelişmiş ülkeler arasına girmeyi içermesi, son yıllarda ekonomisinin Dünya’nın en büyük ekonomileri arasına girmesi, eğitim harcamalarının kıyaslanması için OECD verilerinin bulunması, böyle bir kıyaslamanın anlamlı olacağını ortaya çıkarmaktadır. Bu tür kıyaslamalar eğitim politikalarının belirlenmesinde anlamlı sonuçlar ortaya çıkarabilir.

Türkiye eğitim finansmanı açısından OECD ülkeleri içerisinde tüm eğitim kademelerinde ve toplamda en az kaynak ayıran ülkedir. Diğer ülkelerde kamu harcamaları çok yüksek düzeyde iken, Türkiye’de eğitime yönelik harcamaların % 34’ü nü özel harcamalar oluşturmaktadır. Bu durum bireylerin eğitim fırsatlarından yararlanmalarında eşitsizliklere yol açabilir. OECD ülkelerinde ilköğretim, ortaöğretimde eğitim harcamalarının ortalama %93’ü kamu tarafından finanse edilmektedir. Yükseköğretimde ise özel eğitim harcamaları yüksek düzeydedir. Türkiye ve bazı OECD ülkelerinde durum tam tersidir. Örneğin, yükseköğretim kademesi için özel finansman oranı

Danimarka, Finlandiya, Yunanistan, Norveç ve Türkiye’de %5’den az iken, Avustralya, Japonya, Kore, ABD ve Şili’de %50’den fazladır (OECD, 2006).

Türkiye’de eğitim alanında yapılan harcamaların GSYH’ya oranı, OECD ülkeleri ortalamasının yarısı kadardır. Eğitim kurumlarına (İlk, Orta ve Yükseköğretimin Toplamı) yapılan kamusal harcamaların Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH)’ya Oranı; Türkiye’de %2,7 iken OECD ortalaması % 5,7’dir. Ancak OECD ülkeleri içinde de kamusal harcamaların GSYH’ya oranlarında dengesizlikler mevcuttur. Örneğin, bu oran Danimarka ve İsveç’te % 7 iken, Romanya’da bu ülkelerin yarısı % 3,5 kadardır (OECD, 2009a). Yine İlköğretimden yükseköğretime öğrenci başına yapılan yıllık kamusal harcama ortalaması Türkiye’de 1614 \$ iken, OECD ülkelerinde 7840 \$’dır (OECD, 2009a). Bu durumda gerek kamusal harcamaların GSYH’e oranı, gerek öğrenci başına yapılan kamusal harcamalar açısından Türkiye ve OECD ülkeleri arasında büyük farklılıklar bulunduğu ortaya çıkmaktadır.

MEB’nin bütçesi içerisinde yatırıma ayrılan pay 2010 yılı bütçesinin % 6.32’sini oluşturmaktadır. Geri kalan kısım cari ve transfer harcamalarına aittir. Eğitim harcamalarının kamu bütçesi içindeki oranı 1964’te % 9.4’ten 1980’de 10.5’e ve 1990’da da 13.3’e (Tansel, 1990), 2010 yılında da % 6.32’ye düşmüştür. Devletin eğitime istemle (taleple) orantılı parasal kaynak aktaramaması önemli finansman sorunlarının yaşanmasına neden olabilmektedir. Çoğunlukla bu durum ödenek yetersizliği ile açıklanmaya çalışılarak eğitim kurumlarını kendi baslarının çaresine bakmaya itmiştir.

Türkiye ve OECD ülkeleri arasında okullulaşma oranları açısından da oldukça büyük farklılıklar mevcuttur. Bu oran ilköğretim düzeyinde azalırken, ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyinde artmaktadır.

Ülkelerin gelişmesinde ve kalkınmasında nitelikli insan sermayesinin önemi göz önüne alındığında, Türkiye’nin en az, OECD ülkeleri ortalaması düzeyinde öğrenci başına eğitim harcaması yapması gerçeği ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde gelir dağılımının da bozuk olduğu düşünüldüğünde, gelir dağılımını düzeltici politikaların en önemlilerinden birinin “eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması” olduğunun unutulmaması ve buna yönelik adımların atılması gerekmektedir. Ülkemizde bu konuda yaşanan bir diğer güçlük de, eğitim harcamalarının izlenmesinde yaşanmaktadır. Okulların bütçelerinin olmaması, bütçe dışı harcamaların fazla olması, Türkiye’de eğitim harcamaları ile ilgili sağlıklı verilerinin elde edilmesini güçleştirmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, A., (1989). *Kamu Maliyesi*, Ankara, Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Arslan, A., (2004). Kamu harcamalarında verimlilik, etkinlik ve denetim. *Maliye dergisi*.
http://portal1.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/md140/Kamu%20Harcamaları%20_A.%20ARSLAN_.pdf (Erisim: 24.07.2010)
- Baş, K., (2001), Ekonomik Büyüme, Gelir Dağılımı, Eğitim ve Nüfus Artışı İlişkileri: Türkiye Örneği, *Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 19 (1).
- Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, (2010). Türkiye’de eşitsizlikler: Kalıcı eşitsizliklere genel bir bakış. Açık Toplum Vakfı
http://www.aciktoplumvakfi.org.tr/pdf/turkiyede_esitsizlikler.pdf (Erişim tarihi: 24.07.2010).
- Devrim, F., (2002). *Kamu Maliyesine Giriş*, İzmir: İlkem Ofset, 4. Baskı, Gedikoğlu, T., (2005). Avrupa Birliği Sürecinde Türk eğitim sistemi: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Mersin Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1(1).
- İnaç, H.; Güner, Ü.G., Sarısoy, S. (2006). Eğitimin ekonomik büyüme ve kalkınma üzerindeki etkisi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1(2)
- Karaaslan, E., (2005). Kamu kesimi eğitim harcamalarının analizi. *Maliye dergisi*. 149 (1)
- Karabaş, E., (2005). Bütçe kapsamı ve bütçe kapsamı dışında kalan kamusal harcama alanları. Devlet bütçe uzmanlığı araştırma raporu. (<http://www.debud.org/dokumanlar/tez/EKarabas.pdf>). Erişim Tarihi: 24.07.2010.
- Dünya Bankası (2006) “Kamu Harcamaları İncelemesi (Public Expenditure Review)”, 21 Aralık 2006, **Dünya Bankası Raporu No. 36764-TR**, s. 104. (www.worldbank.org). Erisim: 24.07.2010
- MEBa. (2010). *Millî Eğitim İstatistikleri*, www.st.meb.gov.tr. Erisim: 24.07.2010
- MEBb. (2010). *Millî Eğitim İstatistikleri*, www.meb.gov.tr. Erisim: 24.07.2010
- MEBc. (2010). *Millî Eğitim İstatistikleri*, www.meb.gov.tr. Erisim: 24.07.2010
- MEBd. (2010). *Millî Eğitim İstatistikleri*, www.meb.gov.tr. Erisim: 24.07.2010
- OECD, 2006, *Education at a Glance Report*. www.oecd.org/rights/ Erisim: 27.07.2010
- OECD, 2008, *Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries*,
- OECD (2009a). *Education at a Glance Report*. <http://www.oecd.org/edu/eag2009>. Erisim: 27.07.2010
- Pehlivan, O., (2002). *Kamu Maliyesi*, Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Tansel, A., (1990) Türkiye’de okullaşma oranları ve eğitimin getirisi <http://www.gunlukplan.org/egitim-sorunlari/1960-turkiye-de-okullasma-oranlari.html> (Erişim tarihi: 24.07.2010).
- Taş, U. ve Yenilmez, F., (2008). Türkiye’de eğitimin kalkınma üzerindeki rolü ve eğitim yatırımlarının geri dönüş oranı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1).
- Türkmen, F., (2002). *Eğitimin Ekonomik ve Sosyal Faydaları ve Türkiye’de Eğitim- Ekonomik Büyüme İlişkisinin Araştırılması*. Ankara: DPT, *Uzmanlık Tezi*. Yayın no: DPT: 2665. Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, (ss.4-21.)
- Wykstra, R. A., (1971). *Education and the Economics of Human Capital*. New York: Free Press.